

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ЗАОХОЧЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

THE THEORETICAL FRAMEWORK OF CERTAIN ASPECTS OF ENCOURAGEMENT OF DIPLOMATIC STAFF

Селецький О.В.,

викладач кафедри трудового права та права соціального забезпечення

Чернігівського державного технологічного університету

Стаття присвячена аналізу окремих питань заохочення дипломатичних працівників на основі положень вітчизняного законодавства та юридичної літератури. У статті детально розглядаються підстави для заохочення дипломатичних працівників, а також різновиди заходів заохочення, що можуть застосовуватися до таких осіб. Надано пропозиції із вдосконалення відповідного законодавства.

Ключові слова: заохочення, стимулювання, сумлінна праця, дипломатична служба, дипломатичні працівники.

Статья посвящена анализу отдельных вопросов поощрения дипломатических работников на основе положений отечественного законодательства и юридической литературы. В статье подробно рассматриваются основания для поощрения дипломатических работников, а также разновидности мер поощрения, которые могут применяться к таким лицам. Даны предложения по совершенствованию соответствующего законодательства.

Ключевые слова: поощрение, стимулирование, добросовестный труд, дипломатическая служба, дипломатические работники.

This article analyzes some issues to encourage diplomatic staff on the basis of national legislation and legal literature. The paper discusses in detail the reasons for encouraging the diplomatic staff as well as variety of measures to encourage that may apply to such persons. The proposals to improve the relevant legislation are given.

Key words: promotion, incentives, conscientious work, diplomatic service, diplomatic workers.

Дипломатична служба України відіграє визначальну роль у реалізації зовнішньополітичного курсу нашої держави, твердо відстоює національні інтереси України, вносить вагомий вклад у забезпечення стабільності та безпеки в світі. Патріотизм, високий професіоналізм, відданість своїй справі та інтелектуальний потенціал вітчизняних дипломатичних працівників сприяють зміцненню міжнародного авторитету України, створенню сприятливих умов для подальшого соціально-економічного зростання. Саме від сумлінного, самовідданого та відповідального виконання ними трудових обов'язків, від уміння професійно оцінювати ситуацію, кваліфіковано вести діалог з партнерами, аргументовано відстоювати свою позицію залежить вирішення найскладніших завдань, що стоять перед дипломатичною службою. Серйозною мотивацією успішного виконання дипломатичними працівниками своїх службових повноважень є заохочення їх заходами морального і матеріального характеру шляхом публічного визнання, схвалення високих результатів праці дипломатів. До того ж, це важливий засіб виховання працюючих і зміцнення трудової дисципліни.

Заохочення сприяють формуванню свідомого ставлення до справи, розвитку ініціативи, рішучості та впевненості у своїх діях, мобілізують на переборювання труднощів. Заохочення найкращих працівників підвищує їхній авторитет, надає їм пошану і що найважливіше позитивно впливає на колектив співробітників. За допомогою засобів матеріального та морального заохочення вирішується правильне розуміння обов'язків працівників, виховується трудова активність, покращується результат діяльності тієї чи іншої організації [1].

Загалом проблематика правових заохочень свого часу була предметом досліджень як вітчизняних, так і закордонних представників різних галузей права, серед яких варто відзначити: С.В. Венедіктова, О.І. Процевського, К.Ю. Мельника, В.І. Щербину, В.І. Прокопенка, О.В. Малька, Н.А. Гушину, К.В. Тилкіну, І.М. Рябовола, О.М. Кисельову, Л.Д. Ухову, С.Е. Арутюнову, Г.Б. Шишка, Л.В. Берг, С.З. Бекірову, А.М. Юшко, Ю.І. Палкіна, С.С. Карінського, В.В. Ігліна, О.О. Барабаш та інших. Однак, попри глибоку ґрунтовність робіт вищезазначених авторів, залишається актуальним дослідження питань заохочення пра-

цівників системи органів дипломатичної служби України. З огляду на це, метою статті є проведення комплексного теоретико-правового аналізу деяких аспектів заохочення дипломатичних працівників, з'ясування основних проблем у цій сфері, а також визначення шляхів вдосконалення механізму заохочення працівників на дипломатичній службі.

Дипломатичним працівником у відповідності до ст. 1 Закону України «Про дипломатичну службу» визнається державний службовець, який виконує дипломатичні або консульські функції в Україні чи за кордоном та має відповідний дипломатичний ранг [2].

Заохочення дипломатичних працівників відіграє велику роль в активізації їх професійної діяльності і має на меті формування у працюючих сумлінного відношення до праці. Необхідно звернути увагу на те, що чинний Кодекс законів про працю України (далі – КЗпП України) не розкриває змісту поняття «заохочення». Не містять такого визначення й Закони України «Про державну службу» та «Про дипломатичну службу». Натомість у юридичній літературі можна зустріти розмаїття думок щодо тлумачення вказаного терміну. Так, наприклад, В.І. Прокопенко розглядає «заохочення» як публічний прояв пошани до працівника у формах, що визначаються чи дозволяються нормою права, за зразкове виконання трудових обов'язків, підвищення продуктивності праці, поліпшення якості продукції, тривалу і безперервну роботу, новаторство в праці та інші досягнення в роботі [3, с. 410]. У свою чергу О.В. Малько пише, що «заохочення» – це форма й міра юридичного схвалення добровільної заслуженої поведінки, в результаті чого суб'єкт отримує винагороду, і для нього настають сприятливі наслідки [4, с. 78]. О.О. Барабаш відмічає, що «заохочення» як засіб правового впливу полягає у стимулюванні певної поведінки особи під дією мотиву, що виникає внаслідок взаємодії потреб та інтересів цієї особи з передбаченими у нормативно-правових приписах конкретними моральними та/або матеріальними благами (із заходами правового заохочення), які вона потенційно може отримати [5, с. 17].

Трудове законодавство України передбачає можливість застосування заохочень до будь-якого працівника за досягнуті успіхи в роботі. Але, на жаль, чинний КЗпП

України як основне джерело трудового права не визначає навіть орієнтовного переліку підстав для заохочення та видів заходів стимулювання, що можуть застосовуватись до працюючих. Ст. 143 КЗпП України лише вказує, що «до працівників підприємств, установ, організацій можуть застосовуватись будь-які заохочення, що містяться в затверджених трудовими колективами правилами внутрішнього трудового розпорядку» [6].

Деякі питання заохочення дипломатичних працівників урегульовані на рівні спеціального законодавства, зокрема, Законом України «Про дипломатичну службу» та наказом Міністерства закордонних справ України (далі – МЗС України) «Про відомчі заохочувальні відзнаки Міністерства закордонних справ України» від 05.02.2013 № 41. Так, ч. 1 ст. 33 Закону України «Про дипломатичну службу» [2] передбачає наступні підстави для заохочення: 1) сумлінне виконання службових обов'язків; 2) ініціатива в роботі. На наш погляд, це досить стислий та небагатослівний перелік підстав стимулювання дипломатичних працівників, що свідчить про його недосконалість як з теоретичної точки зору, так і з прикладної, а тому, відповідно, потребує певної корекції, принаймні деяких доповнень і уточнень. У ширшому вигляді такі підстави перераховані Положенням про відомчі заохочувальні відзнаки МЗС України, затвердженим вищезазначеним наказом від 05.02.2013 № 41 [7], який у свою чергу передбачає застосування заходів заохочення до дипломатів, наприклад, «за бездоганну службу», «за успіхи в роботі», «за трудові досягнення у виконанні завдань, покладених на МЗС України», «за визначний особистий внесок у формування та реалізацію державної політики у сфері зовнішніх зносин України» і т.д. Окрім цього, видається, що однієї лише ініціативи в роботі буде замало, аби застосовувати до дипломатичного працівника певний вид заохочення. Вбачається, що самостійною підставою для заохочення дипломата має бути не тільки ініціатива, а й оперативність у роботі. Враховуючи вищевикладене, вважаємо, що ч. 1 ст. 33 Закону України «Про дипломатичну службу» доречніше було б викласти у такій редакції: «Працівники дипломатичної служби заохочуються за сумлінне і зразкове виконання службових обов'язків, за трудові досягнення у професійній діяльності, ініціативу та оперативність у роботі».

У ч. 2 ст. 33 Закону України «Про дипломатичну службу» міститься вичерпний перелік заходів заохочення, що можуть застосовуватися до дипломатичних працівників, а саме:

1) оголошення подяки. Це одна із найрозвиненіших і найпоширеніших форм морального стимулювання трудової діяльності людини, котра спрямована на задоволення соціальних та духовних її потреб. Даний вид заохочення дає можливість відчути працівникові, що його витримка, стійкість і наполегливість у роботі були помічені та гідно оцінені керівником і оточуючими. Визнання досягнень працюючого є потужним засобом підвищення його мотивації, однак у сучасних умовах світової економічної кризи такий вид заохочення поступово втрачає свою стимулюючу силу. Природно, що для особи пріоритетне значення мають заходи матеріального заохочення або поєднання моральних та матеріальних винагород одночасно (наприклад, подяка, яка супроводжується грошовою премією). Проте, як показує практика, не завжди, а точніше сказати не так часто відбуваються такі поєднання. Звернемося з цього питання до законодавства зарубіжних країн, зокрема Російської Федерації. Заслугує на увагу ч. 1 ст. 55 Федерального Закону РФ «Про державну цивільну службу Російської Федерації», у якій законодавець притримується позиції, що матеріальне заохочення є органічним доповненням морального. Дана норма передбачає, що «за бездоганну та ефективну службу застосовуються такі види заохочення і нагородження: а) оголошення подяки

з виплатою одноразового заохочення; б) нагородження почесною грамотою державного органу з виплатою одноразового заохочення або з врученням цінного подарунка; ...» [8]. Тож, можливо, і у нашому законодавстві необхідно закріпити подібне правило;

2) грошова винагорода. Одразу ж відзначимо, що на сьогодні, на жаль, відсутній механізм централізованого регулювання порядку та умов заохочення працівників дипломатичної служби грошовою винагородою. Так само невідомо, що необхідно розуміти під «грошовою винагородою» як видом заохочення і які граничні розміри її виплати. Для прикладу, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України ці питання чітко вирішила шляхом затвердження Порядку та умов заохочення осіб рядового і начальницького складу Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України грошовою винагородою [9]. А тому вбачається доцільність прийняття такого документу й для працівників дипломатичної служби, аби в подальшому на практиці не виникало непорозумінь при застосуванні даного виду заохочення.

Однак відмітимо, що Закон України «Про державну службу» (ч. 1 ст. 34) [10], дія якого поширюється в тому числі й на дипломатичних працівників, та Постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2003 № 212 «Про затвердження Порядку видачі грошової винагороди державним службовцям за сумлінну безперервну працю в органах державної влади, зразкове виконання трудових обов'язків» [11] частково урегульовують виплату такої винагороди. Проте вона видається лише тим особам, які пропрацювали безперервно на посадах державних службовців в одному або кількох органах державної влади не менше ніж 10 років. Тобто законодавство наголошує на безперервності цієї праці. У такому разі грошова винагорода видається один раз на п'ять років за умови зразкового виконання посадових обов'язків та відсутності порушень трудової дисципліни з урахуванням щорічної оцінки виконання державним службовцем покладених на нього завдань та обов'язків;

3) нагородження цінним подарунком. Легальне визначення «цінного подарунку» можна знайти у Порядку нагородження цінним подарунком військовослужбовців Управління державної охорони України, придбаним за рахунок коштів державного бюджету, затвердженого наказом Управління державної охорони України від 05.07.2012 № 290 [12], де зазначено, що це предмет особистого користування або предмет побутового призначення, придбаний за рахунок коштів державного бюджету;

4) дострокове присвоєння дипломатичного рангу. Дипломатичний ранг – це спеціальне звання, яке відповідно до Закону України «Про дипломатичну службу» присвоюється дипломатичним працівникам довічно. Частина 15 ст. 17 даного Закону визначає, що в окремих випадках за успішне виконання особливо важливих завдань та особливі заслуги дипломатичним працівникам може бути присвоєно черговий дипломатичний ранг достроково, до закінчення строків, передбачених ст. 18 цього Закону. У відповідності до ч. 1 ст. 18 Закону встановлюються такі строки перебування дипломатичних працівників у дипломатичних рангах: а) аташе, третього секретаря, другого секретаря другого класу, другого секретаря першого класу, першого секретаря другого класу – два роки; б) першого секретаря першого класу, радника другого класу – три роки [2]. Одразу ж виникає питання: чи поширюється тоді даний вид заохочення на дипломатичних працівників, яким присвоєно дипломатичні ранги радника першого класу, Надзвичайного і Повноважного Посланника другого класу, Надзвичайного і Повноважного Посланника першого класу, оскільки ч. 2 ст. 18 вищезгаданого Закону вказує, що строки перебування у таких дипломатичних

рангах не встановлюються? З логічних міркувань припускаємо, що дострокове присвоєння дипломатичного рангу як вид заохочення може стосуватися лише тих дипломатичних працівників, яким встановлюються строки перебування у дипломатичних рангах, передбачені у ч. 1 ст. 18 Закону.

Також необхідно відзначити, що у відповідності до ч. 20 ст. 17 цього Закону за сумлінну працю дипломатичному працівникові в разі виходу на пенсію або у відставку за станом здоров'я може бути присвоєно наступний дипломатичний ранг;

5) нагорода Почесною грамотою МЗС України. Нею відзначаються особи, стаж роботи яких на посадах дипломатичних працівників становить не менше п'яти років, за трудові досягнення у виконанні завдань, покладених на МЗС України, бездоганну працю на дипломатичній службі та яким раніше оголошувалася Подяка МЗС України [7];

6) нагородження відзнаками МЗС України. До відомчих заохочувальних відзнак МЗС України, окрім вже названої Почесної грамоти МЗС України, відносять: Подяку МЗС України; нагрудний знак «Відзнака МЗС України»; нагрудний знак «За сумлінну службу»; нагрудний знак «За відданість дипломатичній службі». Подяка МЗС України оголошується працівникам за успіхи в роботі. Нагрудним знаком «Відзнака МЗС України» відзначаються особи, стаж роботи яких на посадах дипломатичних працівників становить не менше десяти років, за значні особисті трудові досягнення у виконанні завдань, покладених на МЗС України, бездоганну працю на дипломатичній службі та які раніше відзначалися Почесною грамотою МЗС України. Нагрудним знаком «За сумлінну службу» відзначаються особи, стаж роботи яких на посадах дипломатичних працівників становить не менше п'ятнадцяти років, за особливі та визначні трудові досяг-

нення у виконанні завдань, покладених на МЗС України, сумлінну та бездоганну працю на дипломатичній службі та які раніше відзначалися нагрудним знаком «Відзнака МЗС України» або Почесною грамотою МЗС України. Нагрудний знак «За відданість дипломатичній службі» є найвищою відзнакою серед відомчих заохочувальних відзнак МЗС України. Нагрудним знаком «За відданість дипломатичній службі» відзначаються особи, стаж роботи яких на посадах дипломатичних працівників становить не менше двадцяти років, за визначний особистий внесок у формування та реалізацію державної політики у сфері зовнішніх зносин України, багаторічну та бездоганну працю на дипломатичній службі та які раніше відзначалися нагрудним знаком «За сумлінну службу» або Почесною грамотою МЗС України [7].

До того ж, дипломатичні працівники за особливі заслуги в роботі можуть бути представлені до відзначення державними нагородами України, передбаченими Законом України «Про державні нагороди України» [13]. Це вища форма державного заохочення.

Таким чином, у результаті проведеного дослідження відзначимо, що під заохоченням у трудовому праві необхідно розуміти офіційно виражену в наказі (розпорядженні) позитивну оцінку результатів праці працівника з боку роботодавця у вигляді застосування встановлених у нормативних актах заходів стимулювання з метою спонукання працюючого до усвідомленого сумлінного виконання своїх трудових обов'язків та досягнення соціально корисних результатів. Що ж до заохочення дипломатичних працівників, то це питання на сьогодні потребує подальшого законодавчого удосконалення і доопрацювання. Вважаємо, що врахування зазначених вище пропозицій і подальше розроблення даної проблематики сприятиме вдосконаленню механізму заохочення працівників на дипломатичній службі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Льовіна В. Заохочення та порядок їхнього застосування / В. Льовіна // Юридичний журнал. – № 1. – 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3123>.
2. Про дипломатичну службу: Закон України від 20.09.2001 // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 5. – Ст. 29.
3. Прокопенко В.І. Трудове право України: підручник / В.І. Прокопенко. – Х.: Фірма «Консум», 1998. – 480 с.
4. Малько А.В. Юридические поощрения как разновидность социальных санкций / А.В. Малько // Общественные науки и современность. – 1998. – № 4. – С. 75-84.
5. Барабаш О.О. Принципи застосування заохочення як засобу правового впливу: загальна характеристика / О.О. Барабаш // Форум права. – № 3. – 2012. – С. 17–22.
6. Кодекс законів про працю України // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – Додаток до № 50. – Ст. 375.
7. Наказ Міністерства закордонних справ України від 05.02.2013 № 41 «Про відомчі заохочувальні відзнаки Міністерства закордонних справ України» // Офіційний вісник України. – 2013. – № 17. – Стор. 14, ст. 586.
8. О государственной гражданской службе Российской Федерации: Федеральный закон Российской Федерации от 07 июля 2004 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.msk.arbitr.ru/law/docs/g9>.
9. Наказ Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України від 31.10.2011 № 306 «Про затвердження Порядку та умов заохочення осіб рядового і начальницького складу Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України грошовою винагородою» // Офіційний вісник України. – 2011. – № 90. – Стор. 162, ст. 3277.
10. Про державну службу: Закон України від 16.12.1993 // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 52. – Ст. 490.
11. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2003 № 212 «Про затвердження Порядку видачі грошової винагороди державним службовцям за сумлінну безперервну працю в органах державної влади, зразкове виконання трудових обов'язків» // Офіційний вісник України. – 2003. – № 9. – Стор. 119, ст. 381.
12. Наказ Управління державної охорони України від 05.07.2012 № 290 «Про затвердження Порядку нагородження цінним подарунком військовослужбовців Управління державної охорони України, придбаним за рахунок коштів державного бюджету» // Офіційний вісник України. – 2012. – № 59. – Стор. 323, ст. 2392.
13. Про державні нагороди України: Закон України від 16.03.2000 // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 21. – Ст. 162.